

سال شماری مدرسه‌ها و مراکز

آموزش هنری ایران (۱) از دوره صفویه تا انقلاب اسلامی

دکتر محمد مهدی هراتی، عضو فرهنگستان هنر

چاپ سنگی روزنامه «وقایع اتفاقیه» است، در شکلی تازه با طراحی و نقاشی مرحوم ضیع الملک غفاری، به نام روزنامه «شرف» و با کتابت هنرمندان میرزا محمد رضا کلهر، خوشنویس نامدار دوره قاجار به طبع رسید. [۴]

□ در سال ۱۲۶۸ ق، با افتتاح دارالفنون در پنجم ربیع الاول ۱۲۶۸ (سیزده روز قبل از قتل امیرکبیر)، آموزش رسمی دولتی (با حضور ۷ نفر معلم اتریشی و چند نفر از ایرانیانی که برای تحصیل به فرانسه اعزام شده بودند) شکل گرفت و آموزش نقاشی، موسیقی و زبان‌های خارجی نیز برای همه «محصّلان دارالفنون» آغاز شد. از جمله، مرحوم علی اکبرخان (نقاشباشی) مزین الدوله که در فرانسه تحصیل نقاشی کرده بود، آموزش موسیقی، نقاشی و زبان را عهده‌دار بود. در کتاب عکس‌های قدیمی ایران، دو قطعه از عکس‌های این معلم بزرگ دارالفنون چاپ شده است که تقدیم خوانندگان محترم مجله «رشد آموزش هنر» می‌شود. [۵]

کلید واژه‌ها: سال شماری آموزش هنر، مجمع الصنایع، هنرستان موسیقی، صنایع قدیمه.

الف) از دوره صفویه تا انقلاب اسلامی

□ در سال ۱۰۰۰ ق، پایتخت صفویان از قزوین به اصفهان انتقال یافت. نخستین مدرسه نقاشی یا به اصطلاح آن دوره، کارخانه نقاشی «در محل هارون ولایت» تأسیس شد. تحول در این مدرسه با تغییر سبک رایج (شیوه کمال‌الدین بهزاد) همراه بود که بهترین نمونه‌های آن را در سر در قصریه، عالی قاپو و عمارت چهل ستون می‌توان مشاهده کرد. گفتنی است که این اسلوب نقاشی را رضا عباسی و شاگردان وی ادامه دادند و شیخ محمدسیرواری علاوه بر فرنگی‌سازی و نقاشی با رنگ و روغن، سیاهی قلم را با الوان می‌آمیخت که این شیوه تا پایان قرن یازدهم ادامه یافت. [۱]

□ در سال ۱۲۷۷ ق، ابوالحسن خان ضیع الملک غفاری که در اواخر سلطنت محمدشاه برای تحصیل نقاشی به ایتالیا رفته بود، بعد از بازگشت از اروپا، در محل بازار تهران، محلی را به نام «مجمع الصنایع» [۲] برای آموزش نقاشی دایر کرد که به منزله دانشکده‌ای با روش آموزشی اروپا بود. او در این مدرسه شاگردان بسیاری را تربیت کرد. [۳] ضیع الملک علاوه بر نقاشی، در صنعت چاپ نیز دست داشت.

او پس از ورود به ایران، می‌خواست روزنامه مستقلی ایجاد و فنون نقاشی خود را در آن به کار گیرد، اما به دستور ناصرالدین شاه، اداره طبع «روزنامه دولت علیه ایران» به او واگذار شد که انتشار این روزنامه به مدت هفت سال ادامه یافت و با مرگ وی در سال ۱۲۸۲ قمری تعطیل شد. باید دانست که انتشار این روزنامه، در واقع ادامه

* نخستین مدرسه نقاشی ایران در دوره صفوی و در سال ۱۰۰۰ قمری در محل «هارون ولایت اصفهان» تأسیس شد

* اولین آموزش‌های سرود در سال ۱۳۰۰ شمسی در چند دبستان تهران آغاز شد

□ در سال ۱۲۹۱ ق، نخستین آموزش رسمی هنر [۶] آغاز شد. میرزا محمدخان عفتاری (کمال الملک)، شاگرد مزین الدوله، بعد از بازگشت از اروپا، مدرسه «صنایع مستظرفه» را در محل باغ نگارستان تهران (محل فعلی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان برنامه‌ریزی و بودجه) واقع در نزدیکی میدان بهارستان تأسیس کرد. دوره تحصیل در این مدرسه در سطح عادی چهار سال و در سطح عالی شش سال بود و فارغ‌التحصیلان گواهینامه خود را از شخصی کمال الملک و با امضای او دریافت می‌نمودند که بهشتی بر

□ در سال ۱۲۹۷ ق، یعنی ۶ سال بعد از تأسیس مدرسه صنایع مستظرفه، مدرسه موسیقی نظام نیز توسط وزارت معارف وقت تشکیل شد. آثار هنرهای ایرانی هنرمندان فارغ‌التحصیل این دوره، در موزه هنرهای ملی نگهداری می‌شود.

□ در سال ۱۳۰۰ ش، با موافقت وزارت معارف، آموزش سرود در چند دبستان آغاز شد.

□ از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۱۳ ش، به ترتیب مدرسه‌های گوناگونی نظیر: مدرسه سوزن‌بند، مدرسه موسیقی عفتاری و مدرسه موسیقی

پدید آمدند.

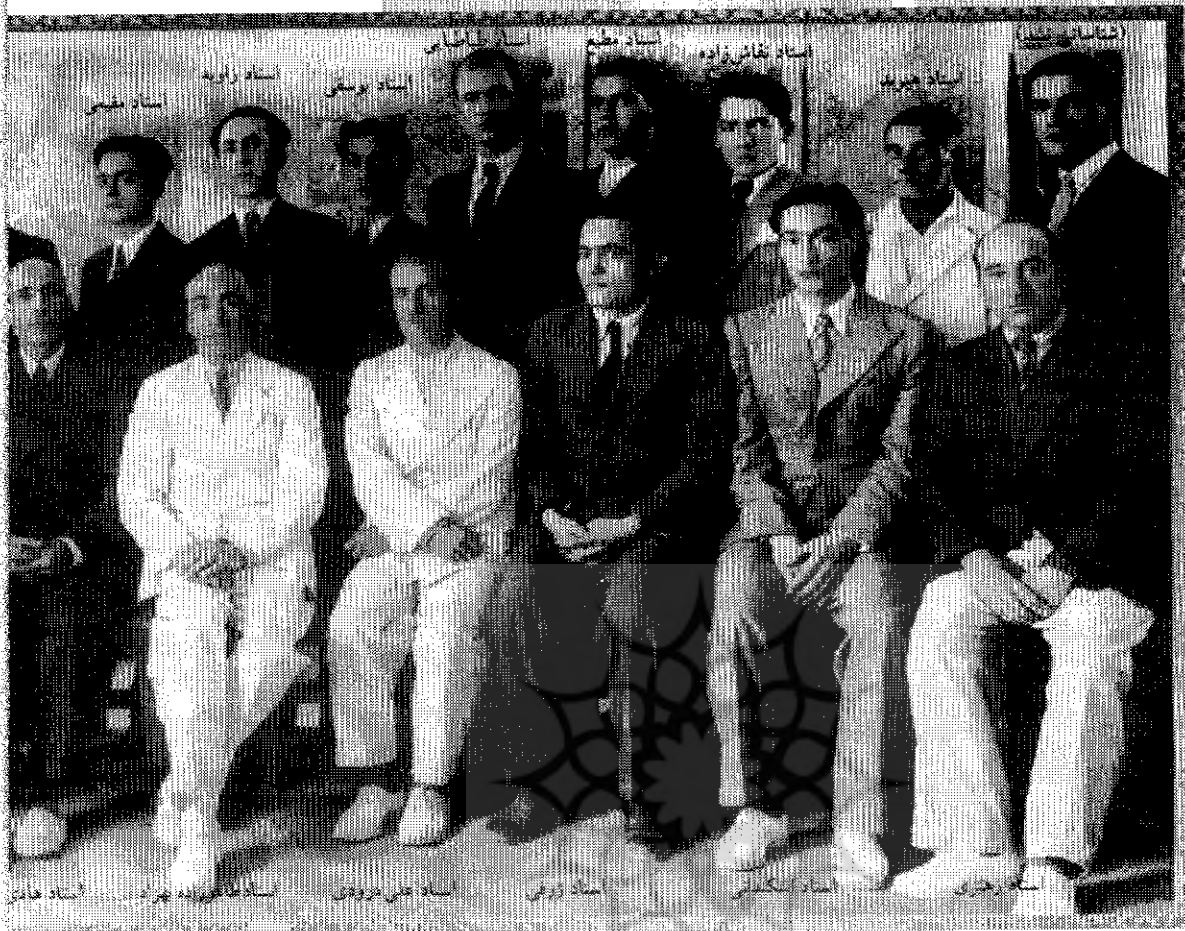
□ در سال ۱۳۱۴ ش، تأسیس هنرستان موسیقی به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید.

□ در سال ۱۳۱۷ ش، با تأسیس اداره موسیقی در وزارت فرهنگ، تألیف کتاب‌ها و آموزش موسیقی آغاز شد و هنرستان موسیقی به هنرستان عالی موسیقی تغییر نام داد و مدت تحصیل در آن چهارسال تعیین شد.

□ در سال ۱۳۱۹ ش، نخستین دانشکده هنری برای آموزش عالی

روش «اجازه» در مکتب استاد و شاگردی بود.

گفتنی است، همین مدرسه بعد از کمال الملک به دو بخش صنایع قدیمه و صنایع جدیده تقسیم شد که بخش صنایع قدیمه را مرحوم استاد طاهرزاده بهزاد سرپرستی کرد و بسیاری از بزرگان صنایع و هنرهای سنتی، تربیت یافتگان این مدرسه‌اند. بخش صنایع جدیده را هم مرحوم دکتر اسماعیل آشتیانی، از شاگردان کمال الملک، با همان روش ایشان اداره کرد. تأسیس مدرسه صنایع قدیمه و جدید، با تصویب وزارت معارف بود [۷].

زیبای کشور تأسیس شد. [۸]

□ در سال ۱۳۳۲ ش، هنرهای زیبا، نخستین هنرستان‌های مستقل خود را تأسیس کرد که هنرستان هنرهای تجسمی تهران در پیچ شمیران از جمله آن هاست که به جذب مستقل هنرجویان دختر و پسر در رشته‌های نقاشی و مجسمه‌سازی پرداختند.

□ در سال ۱۳۳۵ ش، هنرکده موسیقی ملی با هدف توسعه و حمایت از موسیقی ملی ایرانی، توسط هنرهای زیبای کشور تأسیس شد.

□ در سال ۱۳۳۹ ش، اداره کل هنرهای زیبای کشور، دانشکده هنرهای تربیتی را برای ادامه تحصیل فارغ التحصیلان هنرستان هنرهای تجسمی تأسیس کرد.

□ در سال ۱۳۴۰ ش، با افزایش رشته‌های تحصیلی در دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران علاوه بر رشته‌های قبلی، دوره‌های موسیقی، گرافیک، شهرسازی، هنرهای نمایشی و طراحی صنعتی نیز تأسیس شدند.

□ در سال ۱۳۴۳ ش، وزارت فرهنگ و هنر سابق، با تأسیس اداره کل آموزش هنری، وظایف اداره کل هنرهای زیبا را به تشکیلات تازه سپرد.

ایران در محل «مدرسه خان مروی» در تهران و تحت نظارت و وزارت فرهنگ تأسیس شد.

□ در سال ۱۳۲۱ ش، بعد از استقلال دانشگاه تهران، مرکز آموزش عالی «مدرسه خان مروی» به نام «دانشکده هنرهای زیبای تهران»، با برنامه‌ریزی و نامگذاری توسط پروفیسور آندره گدار فرانسوی، از نظارت وزارت فرهنگ منفک و در زیر زمین دانشکده فنی دانشگاه تهران استقرار یافت.

ظاهراً گدار در برنامه‌ریزی درسی این دانشکده، آن را از شعبه‌ای از بوزار پاریس تصور کرده و به هنرهای ایرانی احتمالی نگریه است.

□ در سال ۱۳۲۶ ش، با تأسیس اداره هنرهای زیبا، آموزش عمومی هنر و موسیقی بر عهده این اداره قرار گرفت.

□ در سال ۱۳۲۸ ش، دانشکده هنرهای زیبا به محل فعلی خود انتقال یافت. رشته‌های تحصیلی اولیه، معماری، نقاشی و مجسمه‌سازی بودند.

□ در سال ۱۳۲۹ ش، هنرستان عالی موسیقی توسط اداره هنرهای

* افتتاح دارالفنون، سیزده روز قبل از قتل امیرکبیر بود

* ابوالحسن خان ضیع الملک خفاری، در محل بازار تهران، مجمع صنایع را دایر کرد که شبیه دانشکده‌ای با روش آموزشی ایتالیایی بود

* در سال ۱۳۲۱ شمسی، دانشکده هنرهای زیبا توسط پروفیسور آندره گدار فرانسوی تأسیس شد

□ در سال ۱۳۷۳ ش، مرکز گسترش آموزش های هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سرپرستی فعالیت های آموزشی هنرستان های مذکور را عهده دار شد.

□ در سال ۱۳۷۶ ش، با تصمیم شورای عالی آموزش و پرورش، تمام اساننامه های هنرستان های مستقل لغو و به جای آن هنرستان های وابسته به وزارتخانه تصویب و جایگزین شد. به طوری که هم اکنون ۳۴ هنرستان هنری تحت پوشش وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در رشته های موسیقی (۵ هنرستان) و رشته های گرافیک، نقاشی، موسیقی، نمایش و صنایع دستی و پیش دانشگاهی (۲۹ هنرستان) به فعالیت های هنری اشتغال دارند.

منابع

۱. قاضی احمد منشی قمی. گلستان هنر (نسخه خطی تألیف در ۹۹۹ قمری).
۲. همان، مقدمه استاد برجای دوم کتاب.
۳. روزنامه های چاپ سنگی شرف و شرافت، ۱۳۰۹ قمری.
۴. دهخدا، علی اکبر. لغت نامه. ج ۶. ناشر مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران. دوره جدید. ۱۳۷۳.
۵. گنجینه عکس های قدیمی ایران، به اهتمام قاسم صافی. انتشارات دانشگاه تهران. بی تا.
۶. کاشیان، حسین. کمال الملک. از انتشارات موزه هنرهای معاصر تهران. ۱۳۶۰.
۷. علیقی وزیر، تاریخ هنرهای مصور، ج ۲، بی تا.
۸. آموزش هنر. نشریه مرکز گسترش آموزش های هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. ش ۲. ۱۳۸۲.
۹. یادداشت های شخصی نویسنده و تحقیقات میدانی.
۱۰. مجله هنر و مردم. شماره یکصد و هشتاد و هشت، از انتشارات وزارت فرهنگ و هنر سابق.

□ در سال ۱۳۴۳ ش، وزارت فرهنگ و هنر، دانشکده هنرهای دراماتیک را در محل چهارراه آب سردار در خیابان پیروزی (ژاله سابق) تأسیس کرد.

□ در سال ۱۳۴۵ ش، اداره کل آموزش هنری وزارت فرهنگ و هنر سابق، با تدوین اساننامه جدید، طرح توسعه هنرستان های تحت پوشش خود را برنامه ریزی کرد.

□ در سال ۱۳۵۰ ش، هنرستان های هنری برای رشته های موسیقی و هنرهای تجسمی به ترتیب از دوره ابتدایی و دوره اول متوسطه هنجو جذب کردند. (با تغییر نظام سابق، فارغ التحصیلان دوره راهنمایی تحصیلی جایگزین دوره اول متوسطه شدند).

□ در سال ۱۳۵۸ ش، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، برای برنامه ریزی و تحولات لازم، دانشجویان مراکز آموزش عالی وزارت فرهنگ و هنر برابر برنامه های جدید در دانشگاه هنر به ادامه تحصیل پرداختند.

□ در سال ۱۳۶۱ ش، با تنظیم اساننامه جدید، هنرستان های هنری شروع به کار کردند.